

„О лијепа, о драга, о слатка слободо,

дар у ком сва блага вишњи нам Бог је дђ,

узроче истини од наше све славе,

уресу једини од ове Дубраве,

сва сребра, сва злата, сви људцки животи

не могу бит плата твој чистој липоти.“

Иван Гундулић

„Бој се овна, бој се говна, кад ћу живети“

Меша Селимовић „Тврђава“

Речено аланфордовски – да би се конституисала нација, у време кад је глобално „на делу“ спречавање њихових реконституисања, и национални идентитет „уподобио“ сопственој (пре)богатој традицији чије је исходиште управо стари Рим(ски комонвелт) слободних грађана – услов је само постојање „истих“. Колико је грађана међу данашњим поколењем Срба? Ако је премало, „џаба“ нам је традиција која досеже до античких времена. Јер и супротна традиција почев од 18. века (после опсаде Беча, декаденције

Отманског царства, пропасти Млетачке и Дубровачке републике и ширења Рајха нашим просторима) па надаље (од Југославија разних, нацистичких марионетских држава и окупационих зона, до данашњих „недовршених држава“ и протектората) такође је традиција, „некомпатибилна“ са оном првопоменутом, али сасвим „компатибилна“ са менталитетом и социјалним положајем чије одбацивање је суштина српског идентитета. Чин одбацивања тестаментарно је опевао у (и због теме) најзначајнијем књижевном делу у Срба „геноцидни“ владика, а менталитет исмејао „етнички не-Србин“ Стерија.

Кога је данас више – Срба или потурица, грађана или раје, господе или фукаре, укључујући и оне преобучене у снобове? У свим нововековним српским националним разделницама, будући да су све изазване продором Рајха и његовог етноцентричног система на српске историјске територије, и Срби су повезивали етнички (Срби) са социјалним (грађани и слободни сељаци) и етичким (господа = сви уљудни) идентитетом. Укидањем српских нововековних држава (устројених на супротним, грађанским принципима) – Дубровачке републике и краљевина Србије и Црне Горе – (преостали) Срби су по правилу потискивани „елитама“ из редова својих бивших сународника – наведених опречних карактеристика, „осмишљених“ и протежираних од елита владајућег народа [\[1\]](#) („етноса у центру“).

И данашња разделница је идентична – да ли ће се Србија и Црна Гора „довршити“ утапањем у декларативно наднационалну творевину, којом чак и у оно мало сасвим маргинализованих изборних институција управљају представници народа сразмерно својој бројности (а зна се који је најбројнији)? Или ће „као феникс“ поново настати српска/е држава/е – попут Србије после српске револуције и Црне Горе Његоша – по узору на Дубровачку републику? Исход зависи од нас – или ће се раја препустити бујици или ће испливати грађани. Да парафразирамо Хегелијанце – „ток историје (сваког народа па тако и српског – прим. Б. М.) могао би бити одређен растућом свешћу људи о њиховој моћи и њиховој слободи самоодређења ... па ће и историја бити одређена тиме да ли су вољни да ову моћ користе или не. [\[2\]](#) “

Будући више од 100 година социјализовани готово искључиво на (квази) хегелијанским традицијама, просечан српски интелектуалац би и ову поставку тумачио у апстрактно историјским категоријама „саморазвоја Духа“. Међутим, где смо „ми Срби“, ако „...ми (Немци – прим. Б.М.) насупрот латинским народима инстинктивно приписујемо дубљи смисао и већу вредност оне што настаје и развија се него оне што јесте“ [\[3\]](#) Јасно је да израз латински народи и овде означава културу и традицију, а само посредно конкретне етносе. Зато ћемо се у овом тексту „сукладно“ (заборављеним?) српским традицијама „старих варалица“ (Хрвати би „истоконотирано“ рекли бизантским) „спустити на ниво“ баналних феномена свакидашњице у потрази за „растућом (или падајућом) свешћу људи (у смислу појединаца) о њиховој моћи и њиховој слободи

самоодређења“.

Свакодневна „тема“ грађанина је „где сам ја“ (не, наравно, у значењу које користе корумпирани политичари) у ма којој конкретној ситуацији. Хоризонт поданика је „шири“, па зато и заводљивији, поготово за таште – где смо ми. Зато је поданик „субјект историје“ само уколико живи за неког од ретких поколења кад се „дигне сиротиња раја“, „кука и мотика“, „догоди народ“ или почне „домовински рат“. Разумљиво је стога што се поданици који су толико ретко њени субјекти тако интензивно „баве“ историјом. Грађанин је субјект историје свакодневно, нпр. док са децом чека у реду у апотекама и домовима здравља које је извесни Томица генијално организовао. Заправо поготово онда. Феноменолошки посматрано, понашање људи у његовим редовима поузданији је показатељ ко је грађанин (и колики је удео „истих“ у укупној популацији) а ко раја од методолошки најутемељенијих социолошких, политиколошких или не-знам-каквих-већ анализа. Ако милиони бар неколико пута годишње, и то баш у тренуцима кад су (они или њихова деца) најрањивији, трпе недвосмислени терор изазван очигледно будаластом организацијом, којом нико није задовољан и око чије бесмислености постоји општи консензус, ни тада не изразе своје незадовољство чак ни према особама (апотекаркама и сестрама) немоћним бар исто колико и они, тешко ће бити свесни свог субјективитета у неким „апстрактнијим“ ситуацијама.

С друге стране, грађанину је јасно да га чак и „апстрактна“ преамбула Устава директно лупа по цепу. Јер, грађанину је јасно да ће, с обзиром на то да је Србија држава српског народа и свих грађана Србије, његово дете, дипломирало са највишим оценама, можда доћи у ситуацију да не добије посао због неког од могуће полуобразованих „осталих грађана не-Срба“ којима радно место „уставно“ следује по кључу. Грађанин се дакле (пре свега) због свог личног интереса бори за промену те преамбуле, промену која је интерес свих. Поданицима и „њиховим“ интелектуалцима – апологетима рајинства било да су „национални бардови“ или „еуропросветитељи“, бављење оваквим „тричаријама“ је испод части, будући су загледани у хоризонте историје, геополитике, геостратегије у којима су лични интереси „малих“ људи теме неспојиве са циљевима „светског Духа“. Које су наравно „провалили“.

Томичини редови, осим као индикатор не-постојања грађанства, значајни су и јер обелодањују „један од стубова“ сваког недемократског режима – масовно добровољно пристајање на глупост и оних који иначе нису глупани. Ову појаву је давно елаборирао Дитрих Бонхофер, доктор теологије Лутерантске цркве, пре него што су га нацисти стрељали осмог априла 1945 [\[4\]](#) : „Утисак да је глупост урођена слабост није тако јак као онај да људе у одређеним ситуацијама чине глупима, тј. да сами допуштају да буду заглупљени... никада, међутим, неке људске способности, на примјер интелектуалне – не бивају умањене нити нестају, већ преовлађујући утисак који развој моћи оставља на

одређене људе, одузима њихову самосталност, а они – мање или више несвјесно – одустају од самосталности у ситуацијама са којима се сријећу.“ Бонхоферово тумачење савршено описује људе из Томичиних редова који кротко посматрају апотекарке, докторке и сестре како, седећи испред укљученог новог компјутера, хемијском оловком просечно пет минута попуњавају рубрике тик уз бар-код (а и нове здравствене књижице имају бар-кодове) осмоцифреним компјутерским шифрама. Рубрику идентичну оној изнад на истом папиру који је претходно попуњавала сестра. И тако годинама, за време „реформе која тече“. Тешко да би се у специјализованим установама нашло ретардираних који би овако неадекватно не-реаговали. Очигледно је у питању нешто озбиљније.

Као „круна свега“ кротки поданик спремно плаћа двадесетак динара партиципације. У страху да не испадне стипса „у друштву“ ако прави проблем око тако ситног новца, никада се не упита зашто још 71% своје зарађене нето плате не троши на своју децу већ даје држави, кад мора да плаћа чак и партиципацију и већину лекова који „нису на рецепт“. „Глупи“ Амери дају држави само 15%. Ал’ је зато наше здравство много боље – ко верује филмовима Мајкла Мура и бројним изјавама реченог Томице.

Да ли је претерана банализација стављање најлепших стихова светске књижевности о слободи и о јуначкој борби црногорских сердара, још појачани Хегеловим мислима, у овако мизеран контекст? Другим речима, да ли су слобода и народ угрожени само кад су гусарски шамбеци испред Дубровника, када Делије (по којима је УДБА назвала нас навијаче „трећег стуба српства“) или усташе силују и убијају Србе и Српкиње или нацисти и натовци бомбардују?

Може ли постати нација од „Томичиних редовника“, који свакодневно демонстрирају све особине грађана, али у негативном контексту – кроткост уместо бунта, несолидарност са малобројним „бунцијама“, глупост уместо здравог разума и практичности и потпуно неодговорност према сопственој деци уз „завидну“ економску несамосталност? И покорност уместо слободарства?! Уљуљкани старозаветним тумачењима светосавља и косовског мита по којем су ионако припадници изабраног небеског народа макар ништа лично не чинили за добробит своје деце и заједнице, могу потпуно да се посвете разматрању геополитичке ситуације и теолошким и филозофским расправама. Стварност ионако није „њихов ниво“.

Почетком осамдесетих, у време које сви југоносталгичари кратког памћења (плеоназам – не можеш бити југоносталгичар и ментално здрав истовремено ако се сећаш како је заиста било) описују као време благостања, упознао сам грчког студента који се стално

чудио какав смо народ. На питање зашто, одговарао је – никада се не буните, код нас су демонстрације сваки дан а сто пута боље живимо. Шта рећи – Бизантинац.

---

[1] Препоручујем бројна сведочанства ове појаве у књизи Ивана Стојановића *Дубровачка република*

[2] Кристофер Крокер, *Сумрак запада*.

[3] Фридрих Ниче, *Весела наука*.

[4] „Глупост је опаснији непријатељ добра од зла. Против зла се можемо бунити, оно се може разоткрити, у случају нужде и спријечити силом, зло увијек у себи носи и клицу сопственог уништења зато што код људи изазивава макар непријатност.“